ОПТИМІЗАЦІЯ СОЦІАЛІЗУЮЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ-НАСТАВНИКІВ ЗІ СТУДЕНТАМИ: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ

УДК: 159.922.7:37.015.3

Чугаєва Наталія Юріївна

Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національний університет харчових технологій, м. Київ (Україна)

Анотація. У статті відображено наукові та методичні основи продуктивної взаємодії педагогів-наставників зі студентами як невід'ємної складової успішного педагогічного процесу вищих навчальних закладів. Виділено структуру фасилітативної педагогічної комунікації, органічно пов'язаної з творчою роботою педагога-наставника. Розглянуто змістовні особливості виділених творчих етапів фасилітативної комунікації викладача-наставника та групи студентів. Визначено ряд професійно необхідних для педагога-наставника спеціальних комунікативних здатностей та вмінь, що забезпечують його ефективну діяльність. Основний акцент в наших науково-методичних рекомендаціях зроблено на психологічній освітній та розвивальній інформації стосовно особливостей педагогічної діяльності наставника-фасилітатора. У розумінні та освоєнні такого роду психологічних особливостей педагогічної діяльності ми бачимо реальний шлях підвищення ефективності освітньо-соціалізуючого впливу наставника на групу студентів, оптимізації розвитку їх соціального і емоційного інтелекту.

Ключові слова: педагог-наставник, соціалізуюча взаємодія педагогів-наставників зі студентами, фасилітативна комунікація, наставник-фасилітатор.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У процесі вищої освіти основним фактором соціалізації є цілеспрямований психолого-педагогічний вплив педагога, як суб'єкта творення педагогічних відносин і освітньо-професійного середовища вищого навчального закладу, на студентів, які активно здобувають в ньому відповідну освітньо-професійну підготовку, тому

серед багатьох психолого-педагогічних проблем особливе місце посідають питання ефективності педагогічної взаємодії педагога-наставника та групи студентів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багатогранність проблеми професійної соціалізації особистості в освітній діяльності розкривають психолого-педагогічні теорії, концепції взаємодії особистості й її навчального середовища (Б. Г. Анан'єв, Г. М. Андреев

ва, О. Г. Асмолов, О. О. Бодальов, Б. С. Братусь, Л. П. Буєва, Л.С. Виготський, В. П. Зінченко, І. С. Кон, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, А. В. Петровський, С. Л. Рубінштейн, В.А. Семиченко), роботи з проектування і побудови середовища, в якому відбувається розвиток особистості, розробки вимог до педагога як суб'єкта його творення (Н. Б. Крилова, П. В. Лушин, В. О. Моляко, Н. В. Чепелєва, В. О. Ясвин). У дослідженнях М. Г. Гарунова, П. І. Підкасистого, Р.С. Піонової, Є. В. Положенцевої, Г.К. Радчук, Н. С. Сенаторової, Л. М. Фрідмана виділені специфічні особливості вищого навчального закладу як ефективного інституту освітньої соціалізації сучасного спеціаліста. Дослідженню ролі потенціалу соціальних здібностей педагогів, учнів і студентів у забезпеченні їх ефективної соціальної адаптації, розвитку готовності до творчої активності присвячені наукові праці О. І. Власової.

Невирішеною раніше частиною проблеми є недостатня розробленість питання підвищення ефективності освітньо-соціалізуючого впливу педагога-наставника на групу студентів вищого навчального закладу.

Мета статті: розробити методичні рекомендації з оптимізації соціалізуючої взаємодії педагогів-наставників зі студентами.

Виходячи з результатів нашого емпіричного дослідження психологічних якостей педагога, що визначають ефективність освітньої соціалізації студентів [10], ми розробили

методичні рекомендації для викладачів ВНЗ з оптимізації соціалізуючої взаємодії педагогів-наставників зі студентами. За логікою нашого дослідження доцільно вказати, що ефективна соціалізація студентів під час навчання у ВНЗ проходить шляхом соціалізуючої взаємодії педагога-наставника та студентів і забезпечується найбільш конструктивно в рамках реалізації фасилітативного підходу.

Важливо усвідомлювати погляди К. Роджерса про те, що фасилітація – це створення середовища для абсолютного позитивного прийняття іншого [6]. За своєю сутністю, фасилітація – це управління однією людиною (психологом, педагогом, керівником) ситуацією, розгортання якої має на меті актуалізацію розвитку наявного потенціалу особистості інших людей. Фасилітація – це особливий процес взаємодії педагога-наставника і студента, сутність якого полягає в ціннісному прийнятті ними один одного. Це також унікальна форма контакту між сторонами, що взаємодіють. Унікальність полягає в тому, що індивідуальності, як педагога-наставника, так і студента, уявляються як ціннісні (аксіологічні). Під час спілкування студента з наставником останній розуміє, що студент як особистість розраховує на те, що до нього будуть ставитися ціннісно, з увагою до його потреб, особистісної позиції, тобто – з урахуванням неповторності його особистості та способів його реагування на різноманітні ситуації навчання і виховання. Якщо в результаті про-

фесійних дій педагога-наставника з'являються ознаки прискорення та зміцнення розвитку особистості студента на шляху освоєння ним суспільних норм, цінностей, соціально-професійних ролей, якщо це не окремий випадок в його роботі, а явище, характерне для групової свідомості студентського колективу, таке, що становить зміст його групового емо (колективного уявлення), в якому він працює наставником, то це і є фасилітація.

Фасилітація належить до взаємодії «педагог-наставник – студенти» як до такої системи, в якій усе пов'язане і взаємообумовлене, де, зокрема, неможливо створювати клімат для прийняття іншого, не приймаючи себе. Тому наставники – фасилітатори – це люди, яким притаманні певні психологічні особливості, що забезпечують їм ефективну соціалізуючу взаємодію зі студентами.

Технологічно, фасилітація має відношення до процедур активного, емпатійного слухання [2, 11]. Умовою фасилітації є ситуація неконгруентності чи протиріччя у переживаннях студента. Результат фасилітації – поліпшення психологічного стану студента. Досягнення подібного результату пов'язане зі створенням умов абсолютно позитивного ставлення до студента.

На нашу думку, у процесі розгляду соціально-психологічних аспектів діяльності викладача-наставника доцільно виокремити наступні складові фасилітативної комунікації.

Підготовчий ступінь, під час якого

наставник будує стратегію соціалізуючої взаємодії зі студентами, враховуючи:

- ⇒ педагогічні цілі і завдання;
- ⇒ індивідуальні особливості студентів;
- ⇒ соціально-освітній потенціал наставника;
- ⇒ психологічні характеристики взаємовідносин у навчальній групі;
- ⇒ особливості обраної системи методів соціалізуючої педагогічної взаємодії.

Випереджаючий характер передбачає детальне планування цієї складової спілкування, яке має сприяти виникненню емоційної єдності, створенню довірчої атмосфери, оскільки, як відзначав В. О. Сухомлинський, освіта — «...це не механічна передача знань. Це найскладніші людські взаємовідносини» [8].

Первинний ступінь, який характеризується включенням наставника у процес фасилітативної комунікації з навчальною групою; адаптацією створеної на першому етапі системи методів соціалізуючої педагогічної взаємодії до умов комунікації. На цьому етапі викладач має зрозуміти ситуативні особливості академічної групи та варіативність застосування заходів соціалізуючої взаємодії зі студентами безпосередньо під час контакту з ними. Наставник сприяє організації зміни передкомунікативної стадії на стадію безпосередньої педагогічної комунікації. Таким чином, саме через спланований комплекс комунікативних фасилітативних заходів здійснюється керівництво соціально-освітнім розвитком студентсь-

кої групи.

Управління педагогом-наставником комунікацією під час навчання та виховання студентів.

На третьому ступені відбувається керівництво педагогічним процесом, що розвивається, яке вимагає від наставника послідовної реалізації наступного принципу: метод виховання і система спілкування мають бути адекватними. У такому випадку кооперація зусиль педагога-наставника і студентів буде ефективною.

Отже, крім дидактичних і методичних умов успішної педагогічної роботи педагога-наставника існує ряд соціально-педагогічних принципів її організації. Узагальнимо їх у вигляді таких основних вимог:

Встановлення психологічного контакту з навчальною групою з метою особистісного сприйняття студентами початкової інформації щодо перспектив подальшої роботи.

Розробка психологічно обґрунтованого плану виховного заходу з обов'язковим створенням методичного сценарію, в якому педагогічно аргументовано прописується використання різних методичних засобів: елементів бесіди, риторичних питань, певної логіки у чергуванні фактів та узагальнень, яскравих прикладів і теоретичного матеріалу. Оптимальне сполучення таких прийомів забезпечує психологічний контакт, а отже, реальне включення студентів у процес соціалізуючої взаємодії.

Створення через систему психологічних засобів ситуації колективного пошуку і спільних роздумів, що особливо важливо не лише для реалізації усіх видів проблемного навчання, якому необхідні комунікативні компоненти, а й для осмислення, особистісного прийняття й формування ціннісного ставлення студентів до матеріалів, які визначають змістовий компонент виховного заходу.

Управління пізнавальною діяльністю студентів. Тут для наставника особливо важливим стає саме той стиль спілкування, який знімає психологічні бар'єри віку і досвіду, сприяє організації взаємин на основі захопленості спільною творчою діяльністю.

Єдність ділового й особистісного аспектів соціалізуючої взаємодії, що забезпечує не тільки інформаційний аспект виховних заходів з групою студентів, але й самовираження педагога-наставника як зрілої, соціально компетентної та професійно соціалізованої особистості. Таке поєднання додає заходам наставника світоглядної спрямованості, підвищує ефективність будь-якого виду його освітньо-виховної роботи.

6. Цілісність, педагогічна доцільність системи взаємодії педагога-наставника і студентів, що сприяє підвищенню мотивації студентів до спілкування з педагогом за рахунок актуалізації соціально-психологічних резервів. Таким чином, організоване педагогічне спілкування виконує не тільки функції стійкої комунікації, але й сприяє формуванню соціально-психологічного зв'язку між педагогом і студентом.

льної спрямованості і світоглядних настанов студентів.

Четвертий ступінь. Аналіз застосованих наставником методів комунікації та прогнозування її подальших стадій. Викладач-наставник розглядає створений та реалізований ним на практиці комплекс фасилітативної комунікації, розглядає ймовірні можливості для подальшої соціалізуючої взаємодії в даному колективі. На четвертому ступені заходи соціально-професійної комунікації закінчуються і здійснюється повернення на новому рівні на початковий ступінь.

Володіння технологією фасилітативної комунікації являє собою найважливішу особливість діяльності наставника в тому контексті, який належить до відносин «педагог-наставник – студент». Завдяки фасилітативному спілкуванню здійснюється основний зміст соціально-професійної діяльності викладача ВНЗ: інтегроване ефективне соціалізуюче сприяння наставника розвитку групи студентів як колективного суб'єкта соціалізації та кожного студента зокрема. Однією з важливих здатностей наставника в цьому аспекті є вміння організовувати продуктивну й довготривалу соціалізуючу інтеракцію зі студентами. Таке уміння реалізується через продуктивно-комунікаційну функцію діяльності наставника та безпосередньо пов'язане з комунікативним потенціалом його особистості.

Як показало наше дослідження, існує ряд професійно необхідних для наставника

спеціальних комунікативних здатностей та вмінь, що забезпечують його ефективну діяльність. Це, зокрема, розвинена здатність до самопізнання, об'єктивного пізнання інших людей, адекватне сприйняття й оцінювання ситуацій спілкування, вміння поводити себе з людьми, аналізувати дії, що вчиняє людина відносно самої себе. Розглянемо кожен з цих комунікативних здатностей більш детально.

Здатність до пізнання іншої людини включає: спроможність давати їй адекватну загальну оцінку (зазвичай під час первинного контакту), а також аналіз її визначених індивідуальних особливостей, потреб, цілей та намірів, вміння розуміти демонстровані нею невербальні засоби спілкування.

Здатність до самопізнання передбачає розуміння людиною власних особистісних характеристик, переваг та недоліків, адекватну самооцінку, компетенцій, а також усвідомлення того, як її сприймають інші.

Вміння адекватного оцінювання ситуативних характеристик комунікації – це вміння виражається в уважному спостереженні за ситуацією; виділяти як об'єкти особливої уваги її найважливіші аспекти та оцінювати її соціально-психологічну сутність.

Невербальна комунікація відіграє невід'ємну роль в діяльності наставника-фасилітатора. Комунікативна компетентність його особистості, пов'язана з володінням цими засобами включає: вміння вступати в контакт з незнайомими людьми, проявляти пари-

тетність, щирий інтерес і зацікавленість в подальших контактах, вміння демонструвати відкритість, тобто поводитися так, щоб інша людина отримала можливість адекватно зрозуміти і сприйняти позицію педагога-наставника і, водночас, проявити свої інтереси та почуття. Комунікативна компетентність передбачає у вигляді установок спілкування толерантність і конструктивність, налаштованість на попередження або своєчасне вирішення конфліктів та непорозумінь.

Здібності, що проявляються в діях особистості наставника відносно себе самої, містять вміння управляти тими аспектами власної поведінки, які важливі для встановлення нормальних взаємовідносин з іншими людьми для забезпечення їх адекватного сприйняття і розуміння себе. До них належить самоприйняття людини, а також здатність до об'єктивного самосприйняття, спрямованого на формування й розвиток корисних для спілкування вмінь і навичок.

Успіхи соціалізуючої роботи наставника групи значною мірою залежать від його педагогічної майстерності як викладача. Принципово важливим для нього є досягнення взаєморозуміння зі студентами, створення такої психологічної атмосфери, коли вони відчувають його увагу, турботу, як людини, і, водночас, вимогливість та принциповість, як педагога. Адже співробітництво людей починається тоді, коли виникає потреба бути разом і виконувати спільно певну діяльність, обов'язко-

вою умовою організації якої стають партнерські відносини між учасниками взаємодії.

Фасилітативна взаємодія наставника зі студентами – це особливий різновид їх відносин, який обумовлює їх взаєморозуміння, забезпечуючи взаємну корекцію поведінки та змінюючи установки особистості в процесі спілкування на цілі й завдання спільної діяльності, що реалізується у навчально-виховному процесі.

Позитивне ставлення студентів до наставника робить його діяльність набагато продуктивнішою, що, своєю чергою, сприяє успішності виховного процесу. Саме тому основними педагогічними інструментами педагога-наставника є фасилітація й ефективне заохочення. Входячи в особливості повсякденного життя групи, наставник повинен намагатися підтримувати оптимістичний настрій у студентів, пробуджувати у них впевненість у подоланні труднощів. Для нього є також важливим підмічати все позитивне у групі й давати йому належну оцінку. Похвала, заохочення, вміння відзначити старанність студента, реальні здобутки і заслуги групи дають позитивний результат.

Особливу увагу у взаємовідносинах зі студентами наставнику-фасилітатору необхідно приділяти психолого-педагогічному такту, основними рисами якого є: вимогливість без приниження гідності та дріб'язкової причепливості; простота у стосунках без фамільярності та панібратства; принциповість і наполег-

ливість, урівноваженість і діловий тон без дратівливості, сухості та байдужості; уважність і чуйність; гумор без насмішки; довіра до студентів без потурання; вміння виражати вимогу чи вказівки без зарозумілості та вмовляння; вміння соціалізувати вихованців без підкреслювання своїх переваг у знаннях, вміннях та навичках; вміння вислуховувати студентів, не перебиваючи їх, не показуючи байдужості чи зверхності.

Отже, як бачимо, основний акцент в наших методичних рекомендаціях зроблено на психологічній освітній та розвивальній інформації стосовно особливостей педагогічної діяльності наставника-фасилітатора. У розумінні та освоєнні такого роду психологічних особливостей педагогічної діяльності ми бачимо реальний шлях підвищення ефективності освітньо-соціалізуючого впливу наставника на групу студентів, оптимізації розвитку їх соціального і емоційного інтелекту.

З метою фіксації позитивних змін у процесі освоєння педагогом фасилітативної позиції [9], виділимо декілька орієнтовних станів розвитку особистості, що визначають його еволюцію як спеціаліста-наставника. Це стани особистісного розуміння, міжособистісного взаєморозуміння, групового, соціального розуміння, гармонійності розвитку наставника-фасилітатора. Кожен з таких станів показує, наскільки широкою є сфера застосування педагогом-наставником своєї відповідальності, ясності бачення, гнучкості, творчості та розу-

міння почуттів студентів.

1. Особистісне розуміння, насамперед, означає, що педагог розуміє себе і приймає відповідальність за прояви своїх особистісних якостей. Він визнає, що сам є причиною ситуацій, в яких опиняється, і не перекладає відповідальності за них на інших. Він розуміє відмінність між символами і подіями і зазвичай реагує не на сприйнятий символічний зміст, а на реальність. Ситуації прояснюються для нього просто при розгляді. Дещо може залишитись незрозумілим тільки в тому випадку, якщо він не знає, що розглядати. Такий педагог завжди усвідомлює свої наміри і працює над їх здійсненням, слідує своїм відчуттям та інтуїтивним спонуканням, не потребуючи перекладу їх на рівень чіткого усвідомлення. Він цілком упевнений в тому, що рухається в правильному напрямку. Цей стан передбачає передусім сформованість внутрішнього локусу контролю (або суб'єктивного контролю в особистісній сфері).

2. Міжособистісне розуміння – ясність у сфері міжособистісних відносин, що означає прийняття відповідальності за спілкування в діаді, тобто, у групі, яка складається з двох осіб. Це по суті означає, що людина може підтримувати взаємовідносини з найрізноманітнішими людьми, не потребуючи їх попередньої оцінки чи реагування на їхні вчинки та висловлювання. Така особистість без напруги одночасно утримує у фокусі свідомості кілька різних точок зору, навіть якщо вони не збігають-

ся. Вона може різноманітними способами передавати свої ідеї, спілкуючись з людьми з різним баченням. Вона є досить гнучкою, щоб взаємодіяти з іншою особистістю взаємоприйнятним способом, не потребуючи нав'язування будь-яких своїх фіксованих ідей. Вона прямо сприймає наміри інших людей, з мінімумом розумових тлумачень. У неї є інтуїтивні почуття, корисні для інших людей. Вона вміє бачити у кожному позитивні наміри і дозволяти їм існувати, без потреби витлумачувати їхній зміст чи змінювати їх.

3. Групове розуміння – ясність у сфері групової діяльності – означає, що особистість здатна брати відповідальність за відносини, які формуються за участі багатьох людей, і розвиваються в часі. Це передбачає розуміння особистістю того, до яких груп вона належить і відчуття нею внутрішньої сутності групи. Вона може підтримувати взаємовідносини з будь-якою існуючою групою або, якщо потрібно, створити нову групу. Така особистість воліє щось робити, а не говорити чи думати про це. Вона не реагує негативно на відповідну реакцію на її дії і вміє утримувати свою позицію. Вона вміє створювати свої «додаткові частини», що можуть існувати самостійно, зручно почуває себе з численними несумісними чи суперечливими точками зору, без потреби змінювати будь-яку з них.

4. Суспільне розуміння – ясність у сфері суспільних відносин – означає здатність людини бути відповідальною за загальний

простір, що охоплює багато груп, інфраструктур, її готовність і спроможність за необхідності стати суспільною фігурою без негативної реакції на таку перспективу. Така особистість безпосередньо почуває цикли, сили й ідеї, що формують речі в часі, і може з легкістю управляти ними, а не зосереджуватися тільки на конкретних подіях. Вона має розвинутий соціальний інтелект і здатна до широких узагальнень, може породжувати ідеї й принципи без потреби прив'язувати їх до конкретних ситуацій. В організованому освітньому просторі така особистість здатна управляти педагогічною діяльністю.

5. Гармонійність розвитку педагога-наставника передбачає здатність безпосередньо почувати взаємозв'язок різноманітних процесів, бачити їх сукупність як цілісну систему. Такий спеціаліст у конкретній ситуації інтуїтивно діє та говорить, беручи до уваги насамперед ціле, а не деталі та другорядні подробиці. Він одночасно вільно володіє багатьма взаємозалежними дисциплінами. Для цього ступеня педагогічної майстерності педагога-наставника характерне усвідомлення гармонії своєї особистості з усіма власними діями в рамках визначеної педагогічної сфери.

Далі корисно оцінити власну ясність орієнтації в різних сферах розуміння, використовуючи неградуйовану шкалу оцінювання. Якщо відмітка на окремій шкалі переважає 2/3 її довжини, – констатується виражена ясність розуміння у відповідній сфері. Це може озна-

чати наступне:

Наставник з ясністю в особистісній сфері знаходиться у згоді сам із собою і бере відповідальність за себе. Він може порозумітись з окремими студентами та викладачами, але може й негативно реагувати на певні педагогічні ситуації з іншими. Проте сам по собі він завжди має гарне самопочуття, про що б не думав, і що б не робив. Ясність у міжособистісній сфері передбачає, що людина може заглиблюватись у велику кількість дій у більш широкому масштабі, залишаючись урівноваженою і розсудливою. Вона може мати справу з будь-якою особистістю, залишаючись у гармонії і з собою, і з іншою людиною, бути гнучкою в реагуванні на реальну ситуацію. Але такий спеціаліст втрачає ефективність діяльності, якщо додається більше людей, з якими треба спілкуватися, і йому раптом доводиться мати справу з цілою групою. Опинившись перед перспективою виконання завеликої кількості дій, він відчуває, що не зможе з ними впоратися, і тому починає діяти, виходячи певною мірою з фіксованих ідей, що не є продуктивним у стосунках з людьми.

Якщо наставник відкрив у собі виражені ознаки групового і суспільного розуміння, то йому залишається тільки один крок до стану «повного розуміння», якого досягає особистість, завжди свідомо того, що робити, у якій завжди усе виходить, і тому вона підтримує гармонійні взаємовідносини з людьми у різних обставинах і діє з повною впевненістю,

що б не відбувалося. Саме це й виступає особистісним підґрунтям для реалізації таким наставником фасилітативної технології взаємодії зі студентами.

Таким чином, для найкращого відтворення завдань навчально-виховного процесу із застосуванням фасилітативної технології педагогу-наставнику необхідні такі якості:

- ⇒ здатність до саморегуляції в ситуаціях надання психологічної допомоги;
- ⇒ досягнення позитивного стабільного результату в наданні допомоги студенту чи групі студентів;
- ⇒ навички підтримки власного особистісного і професійного здоров'я;
- ⇒ вироблення індивідуального стилю підтримуючої діяльності;
- ⇒ високий рівень самоприйняття;
- ⇒ схильність визначати і конструювати зони найближчого професійного та особистісного розвитку;
- ⇒ навички навчання основам фасилітації [3, 11].

Наступний алгоритм дій можна використовувати для самонавчання з метою розвитку ефективного соціалізуючого впливу наставника, із використанням фасилітативного підходу [9]. Представимо його як певні етапи впровадження фасилітативної технології, що передбачають відпрацювання педагогом здатностей розвивати у групі студентів, як колективному суб'єкті освітньої соціалізації, вміння самостійно:

1. Сприймати нове.
2. Усвідомлювати нове.
3. Одночасно сприймати й усвідомлювати нове.
4. Усвідомлювати нове за більшістю розглянутих тем.
5. Вибирати теми в природній послідовності.

Перший етап – створення педагогічної ситуації, коли студенти починають самі розглядати професійно важливу тему без особливих підказок. Фасилітатору потрібно тільки винести тему на обговорення, і студенти починають адекватно сприймати те, що відбувається. У процесі виникнення комунікативних реакцій групи він може задавати питання, повторювати варіанти вже заданого питання чи задавати інші, але саме для того, щоб підтримувати активність, в той час як група сама досліджує тему, формує до неї певне колективне ставлення.

Другий етап – самостійне усвідомлення групою наявності значущого матеріалу в згаданій темі після певного часу її розгляду. Фасилітатору вже не потрібно переконувати студентів в тому, що тут можна чомусь навчитися. Студенти самі шукають наявний у проблемі соціалізуючий урок.

Третій етап – це той на якому група студентів отримує можливості освоєння соціально-професійного досвіду. Фасилітатору необхідно спрямувати їх навчальну активність у тематичне русло, і студенти починають діз-

наватися її провідні аспекти. Вони вже усвідомлюють нову інформацію, використовуючи усвідомлення соціально-професійної реальності у якості неперервного діяльнісного процесу.

На четвертому етапі відбувається входження студентів у процес виявлення нового в будь-якому питанні, що розглядається як варте уваги. Вже не обов'язково спочатку знаходити певну вузькопрофесійну проблему, щоб із нею працювати. Можна систематично займатись аналізом різних сторін будь-яких сфер життя, і педагог-наставник зі своїми студентами буде виявляти в них щось нове.

П'ятий етап – характеризується вмінням групи обирати наступну тему для самостійного обговорення за критерієм її продуктивності для поступального руху до досягнення соціальної зрілості учасників. Група вже не наштовхується на комунікативні перешкоди і може сама зайнятися безперервним процесом виявлення соціально-продуктивного нового у своїй життєдіяльності.

Висновки. Таким чином, запропонований варіант вдосконалення міжособистісного педагогічного спілкування педагога-наставника і студентів відрізняється від пасивного накопичення комунікативного досвіду кожною стороною в повсякденних ситуаціях вузівського життя усвідомленістю й точною адресною спрямованістю продуктивного соціалізуючого впливу такого наставника на студентів. Основний акцент в наших науково-

методичних рекомендаціях зроблено на психологічній освітній та розвивальній інформації стосовно особливостей педагогічної діяльності наставника-фасилітатора. У розумінні та освоєнні такого роду психологічних особливостей педагогічної діяльності ми бачимо реальний шлях підвищення ефективності освітньо-соціалізуючого впливу наставника на групу студентів, оптимізації розвитку їх соціального і емоційного інтелекту.

Перспективи подальших досліджень

у даному напрямі є достатньо широкими у сфері сучасної вищої освіти: реалізація у педагогічній практиці розроблених методичних рекомендацій з оптимізації соціалізуючої взаємодії зі студентами педагогів-наставників різних типів з метою удосконалення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах.

Перелік використаних джерел:

1. Казанская В. Г. Общение учителя с учащимися в процессе обучения / В. Г. Казанская. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 1996. – 366 с.
2. Лушин П. В. Критическое мышление в отечественном образовательном пространстве: из опыта формирования [Електронний ресурс] / П. В. Лушин. – Режим доступу : <http://ecofacilitation.ucoz.com/publ/2-1-0-11>.
3. Лушин П. В. Психология личностного изменения / П. В. Лушин. – Кировоград : Имекс, 2002. – 360 с.
4. Максименко С. Д. Психологічні засади взаємозв'язку професійного навчання і розвитку особистості майбутнього фахівця : навч. посібник / С. Д. Максименко. – Київ, 2003. – 235 с.
5. Митина Л. М. Психологическая диагностика комму-

никативных способностей учителя : учеб. пособие / Л. М. Митина. – М. : Дело, 1996. – 197 с.

6. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс. – М. : Прогресс, 1994. – 352 с.

7. Сластенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : Прогресс, 1997. – 156 с.

8. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1988. – 284 с.

9. Фанч Ф. Пути преобразования : учеб. по практическим техникам для содействия личностным изменениям : пер. с англ. / Флемминг Фанч. – К. : Д. А. Ивахненко, 1997. – 400 с.

10. Чугаєва Н. Ю. Психологічні особливості педагога-наставника як умова ефективної соціалізації студентів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Наталія Юріївна Чугаєва. – Київ, 2010. – 212 с.

11. Lushyn P. The problem of pedagogical transfer of critical thinking curriculum: an ecopsychological interpretation / P. Lushyn // Democracy and Education: conference proceedings, June 1-2, 2001, Kyiv. – Montclair ; Kyiv, 2002. – P. 45-50.

12. Roberts A. Mentoring revisited: a phenomenological reading of the literature / A. Roberts // Mentoring & Tutoring. – 2010. – № 8 (2). – P. 145-170.

References (Transliteration):

1. Kazanskaja V. G. Obshhenie uchitelja s uchashhimisja v processe obuchenija / V. G. Kazanskaja. – SPb. : Izd-vo SPbGU, 1996. – 366 s.
2. Lushin P. V. Kriticheskoe myshlenie v otechestvennom obrazovatel'nom prostranstve: iz opyta formirovaniya [Elektronnij resurs] / P. V. Lushin. – Rezhim dostupu : <http://ecofacilitation.ucoz.com/publ/2-1-0-11>.
3. Lushin P. V. Psihologija lichnostnogo izmenenija / P. V. Lushin. – Kirovograd : Imeks, 2002. – 360 s.
4. Maksimenko S. D. Psihologichni zasady vzaemozv'yazku profesiynogo navchannya i rozvitku osobistosti maybutnogo fahivtsya : navch. posibnik / S. D. Maksimenko. –

Kiyiv, 2003. – 235 s.

5. *Mitina L. M.* Psihologicheskaja diagnostika kommunikativnyh sposobnostej uchitelja : ucheb. posobie / L. M. Mitina. – M. : Delo, 1996. – 197 s.

6. *Rodzher K.* Vzglyad na psihoterapiju. Stanovlenie cheloveka / K. Rodzhers. – M. : Progress, 1994. – 352 s.

7. *Slastenin V. A.* Pedagogika: innovacionnaja dejatel'nost' / V. A. Slastenin, L. S. Podymova. – M. : Progress, 1997. – 156 s.

8. *Suhomlins'kij V. O.* Rozmova z molodim direktorom / V. O. Suhomlins'kij. – K. : Rad. shkola, 1988. – 284 s.

9. *Fanch F.* Puti preobrazovanija : ucheb. po prakticheskim tehnikam dlja sodejstvija lichnostnym izmenenijam : per. s angl. / Flemming Fanch. – K. : D. A. Ivahnenko, 1997. – 400 s.

10. *Chugaeva N. Yu.* Psihologichni osoblivosti pedagoga-nastavnika yak umova efektyvnoyi sotsializatsiyi studentiv : dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Nataliya Yuriyivna Chugaeva. – Kiyiv, 2010. – 212 s.

11. *Lushyn P.* The problem of pedagogical transfer of critical thinking curriculum: an ecopsychological interpretation / P. Lushyn // Democracy and Education: conference proceedings, June 1-2, 2001, Kyiv. – Montclair ; Kyiv, 2002. – P. 45-50.

12. *Roberts A.* Mentoring revisited: a phenomenological reading of the literature / A. Roberts // Mentoring & Tutoring. – 2010. – № 8 (2). – P. 145-170.

Chuhaieva Natalia

PhD (Psychology), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Philosophy, National University of Food Technologies, Kyiv (Ukraine)

OPTIMIZATION OF SOCIALIZING INTERACTION OF THE TEACHER-TUTORS WITH STUDENTS: SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS

ABSTRACT

The article reflects the scientific and methodological foundations of the productive interaction of teachers-tutors with students as an integral part of the successful pedagogical process of the higher educational institutions. The structure of the facilitative pedagogical communication, essentially connected with the creative work of the teacher-tutor is highlighted. The informative features of the selected creative stages of the facilitative communication of the teacher-tutor and student groups are considered. The number of teacher-tutor's professionally required special communicative abilities and skills, ensuring his effective activity, is determined. The knowledge of the facilitative communication technology itself is an important feature of the tutor's activity in a such context, that refers to the relations of the type of "teacher-tutor – student". The basic content of social and professional activity of the teacher of higher educational institutions is made through the facilitative communication: it is the tutor's integrated effective socializing promotion of the development of the group of students as a collective subject of socialization and every student particularly. One of the important capabilities of the tutor in this aspect is the ability to organize productive and long-term socializing interaction with students. This skill is realized through the productive-communication function of the tutor's activity and is directly related to the communicative potential of his personality. The main focus of our scientific and

methodological guidelines is made on psychological educational and developing information concerning the characteristics of the tutor-facilitator's pedagogical activity. In the understanding and realisation of this kind of psychological peculiarities of pedagogical activity we see the real way to improve the efficiency of educational socializing impact of the tutor to the group of students, the optimization of their social and emotional intelligence development.

Keywords: teacher-tutor, socializing interaction of teachers-tutors with students, facilitative communication, tutor-facilitator.

Чугаєва Наталія Юрєвна

Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національний університет пищевих технологій, г. Київ (Україна)

ОПТИМИЗАЦИЯ СОЦИАЛИЗИРУЮЩЕГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПЕДАГОГОВ-НАСТАВНИКОВ СО СТУДЕНТАМИ: НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

Аннотация. В статье отражены научные и методические основы продуктивного взаимодействия педагогов-наставников со студентами как неотъемлемой составляющей успешного педагогического процесса высших учебных заведений. Выделена структура фасилитативной педагогической коммуникации, органически связанной с творческой работой педагога-наставника. Рассмотрены содержательные особенности выделенных творческих этапов фасилитативной коммуникации препода-

вателя-наставника и группы студентов. Определен ряд профессионально необходимых для педагога-наставника специальных коммуникативных способностей и умений, обеспечивающих его эффективную деятельность. Знание технологии фасилитативной коммуникации представляет собой важнейшую особенность деятельности наставника в том контексте, который принадлежит к отношениям «педагог-наставник – студент». Благодаря фасилитативному общению осуществляется основное содержание социально-профессиональной деятельности преподавателя ВУЗ: интегрированное эффективное социализирующие содействие наставника развитию группы студентов как коллективного субъекта социализации и каждого студента в частности. Одной из важных способностей наставника в этом аспекте является умение организовывать продуктивную и долговременную социализирующую интеракцию со студентами. Такое умение реализуется через продуктивно-коммуникационную функцию деятельности наставника и непосредственно связано с коммуникативным потенциалом его личности. Основной акцент в наших научно-методических рекомендациях сделан на психологической образовательной и развивающей информации относительно особенностей педагогической деятельности наставника-фасилитатора. В понимании и освоении такого рода психологических особенностей педагогической деятельности мы видим реальный

путь повышения эффективности образова-
тельно-социализирующего влияния наставни-
ка на группу студентов, оптимизации разви-
тия их социального и эмоционального интел-
лекта.

Ключевые слова: педагог-наставник,
социализирующие взаимодействие педагогов
-наставников со студентами, фасилитативная
коммуникация, наставник-фасилитатор.